

Pertu. Ez a szó azért különösen érdekes, mert valószínűleg a legtöbb szófajú szó a magyarban, s ilyen értelemben egészen rendkívüli poliszémiát mutat. 1798-tól adatható, valószínűleg a német *per du* ('tegezve, tegezően') hatására alakult ki a latin *per* prepozíció és a *tu* 'te' névmás összetételéből (TESz. 3: 169). Már a XIX. században több jelentéssel fordult elő: 1. 'tegeződés, tegező viszony' (főnév); 2. 'tegezőtárs, tegező viszonyban levő' (főnév és melléknév); 3. 'tegeződve, tegező viszonyban' (határozószó); 4. 'egészségedre! szervusz!' (mondatszó, általában koccintáskor pohárköszöntőnél stb., a német *Schmollis!* stb. megfelelőjeként). (A magyar *egészségedre!* pragmatikai érdekessége, s valószínűleg magyar specialitás, hogy koccintáskor és tüszentés utáni jókívánságként is szokás használni.) Pertut inni gyakran és tipikusan a tegezőviszony kezdetét jelenti;

a *pertut iszik* kifejezésnek régies, németes párjai a *brudert iszik*, *bruderschaftot iszik*, mivel tipikusan a testvérek tegeződnek.

A magázás a magyarban a XVI. századtól alakult ki fokozatosan, s bár formailag és diakronikusan megjelöltnek (angolosan *marked*) tekinthető, szociolingvisztikailag évszázadokkal ezelőtt ez lett a jelöletlen (angolosan *unmarked*, *default*). A tegezést a magyarban — miként sok más nyelvben — meglehetősen bonyolult rendszer szabályozza, s ezeket a szabályokat valószínűleg könnyebb megadni, mint a már évszázadok óta szociolingvisztikailag semlegesebb magázás szabályait. Legalább kétféle csoportba sorolhatók a tegezve megszólíthatók. Ide tartoznak egyrészt a valamilyen értelemben (rokonság, ismeretség, foglalkozás, életkor stb.) hozzánk közel állók, akikkel gyakran — például a más nemű, más korú kollégák esetében — kuszának tűnő preferenciák szerint tegeződünk vagy magázódunk. Ráadásul szintén bonyolult — és olykor csak egy-egy szituációra érvényes — szabályok szerint dől el, hogy a tegezés kötelező vagy lehetséges, egyoldalú vagy szimmetrikus, intimitást vagy megvetést fejez-e ki stb.

A tegezettek körét kijelölő másik fő szabály a nem teljes értékű kommunikációs partnereket fogja egybe: ide tartoznak az állatok, a gyerekek, a nyelvünket nem vagy alig értő idegenek, sőt maga Isten is. Ide kapcsolható és a hatalommal való visszaélés egyik megnyilvánulása, hogy egyes ápolók tegeznek a magatehetetleneket, kijózanításnak kitett részeket, egyes örök foglyaikat, egyes rendőrök az eljárás alá eső személyeket. Számos irodalmi — elsősorban folklór — műfajban a tegezés (mivel részben archaizálás is egyben) jóval gyakoribb, mint a köznyelvben. (Például a népmesékben sokszor minden szereplő tegeződik.)

KICSI SÁNDOR ANDRÁS